

ӘӨЖ 528.34/7

**ЖЕРГІЛІКТІ ЖЕРДІҢ ТОПОГРАФИЯЛЫҚ-КАРТОГРАФИЯЛЫҚ
НЕГІЗДЕРІНІҢ КӨРСЕТКІШТЕРІН КВАЛИМЕТРИЯЛЫҚ СТАНДАРТТАУДЫҢ
ӘДІСТЕМЕСІ**

Сакенова Галия Курманбековна

Aukazhieva_zh@mail.ru ; 261636@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті

Сәулет-құрылыс факультеті, «Геодезия» мамандығының 2 курс магистранты,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекші: Аукажиева Ж.

Қазіргі уақытта өнім сапасын реттеу және енгізу жер қойнауын пайдалану заңнамалық, нормативтік және әдістемелік құжаттар негізінде жүзеге асырылады. Өнімге арналған сапа көрсеткіштерінің номенклатурасын таңдау ішкі және халықаралық стандарттарға және басқа да өнеркәсіптік ақпарат көздеріне негізделген тұтынушылардың қажеттіліктерін ескере отырып жасалады.

Өндірістің сандық көрсеткіштерін бағалау, шын мәнінде, картографиядағы квалиметрияның жалпы мақсаттарының негізгі компоненті болып табылады. Неғұрлым маңызды және тиімді фактор - бұл жоспарлар мен карталарды қалыптастыруға әсер ететін функционалдық және әртүрлі сенімділік, белгісіздік және ақпараттың көптеген жағдайларында сөзсіз болуы мүмкін. Бұл фактордың маңыздылығы кез келген ауытқулар, келіспеушіліктер және басқа бұзушылықтар болып табылады картографиялық өнімдердің тауарлық пішінін жасау кезінде, әдетте, оның тұтыну құнының өзгеруіне әкеледі.

Жаңа квалиметриялық тәсіл бойынша ұсынылған ережелерге сәйкес, жаңа квалиметриялық тәсіл бойынша тұжырымдамалық талаптарға сай морфометриялық элементтердің дәлдік шараларын – топо-картографиялық өнімдерді қалыптастыруға тән ерекшеліктер мен заңдылықтардың жер учаскесінің құрылым құрайтын белгілерін, геометриясын және таралуын көрсететін қазіргі және жаңадан жетілдірілген әдістемелік әзірлемелерді кешені құрастырлған болатын. Бұл ретте, квалиметриялық талдамалы бағалау

түрінде оларды іске асыру үшін белгі ақпаратымен және стандарттар талаптарымен тығыз байланыста шынайылық көрсеткіштерін біршама модификациялау жүргізілді.

Кез келген процестің, көрсеткіштің немесе параметрдің шынайылығы бүгінде негізінен осы зерттелетін процестің немесе бірлі-жарым көрсеткіштің өлшеу және анықтау дәлдігі арқылы бағаланады. Нақтылық дәрежесі функционалдық түрде георесурстың осы объектісінің параметрлерін анықтаудың (немесе өлшеудің) дәлдік көрсеткішінің сандық мәні арқылы көрсетіледі.

Практикада топогеодезиялық негіздегі бастапқы құрауыштарды қалыптастыру үшін стандарттар деңгейінде емес, стандартталған дәлдік ұғымдарының ұқсастығы ретінде олардың нәтижелерінің дәлдігінің ресми нормалары бар. Сондай-ақ нақты дәлдіктің кейбір деңгейі бар. Болжамдық, талап етілетін және нақты қамтамасыз етілетін дәлдік бойынша өлшемдер дәлдіктің осы түрлерін келісу негізінде оларды оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Жоспар мен карталардың топокартографиялық негіздерінің дұрыстығын реттеудің әзірленген әдістемесінің мәні топокартографиялық жұмыстардың шарттарына қатысты кейіннен модельдік түрлендірумен бағалаудың стандартты құраушы квалиметриялық өлшемдерін тарту негізінде топокартографиялық өнімді қалыптастыруға жоғарыда айтылған квалиметриялық тәсілді пайдалану болып табылады.

Стандарт құраушы виличин ретінде топокартографиялық негіздің нақтылық деңгейін квалиметриялық қалыптастыру шарты үшін қабылданды:

- сенімді интервалдық бағалау;
- жергілікті жердің шекті түсіретін бірлі-жарым элементтері және топонегізді бейнелеудің сызықтық өлшемдерін қалыптастыру;

Осыдан берілген шамаларды стандарттаудың міндеті оларды сертификаттық талаптарға – топокартографиялық өнімнің параметрлеріне осындай мәндерін негіздеу арқылы квалиметриялық сәйкестікке келтіруге әкеледі. Сенімді интервалдар мен топо негіздердің шекті элементтері шамаларының мұндай стандартталған мәндері топокартографиялық өнімдерді сатудың квалиметриялық пайдалылығына байланысты квалиметриялық талаптар, сертификаттау және стандарттар тұрғысынан оңтайлы болуы тиіс.

Қабылданған стандарт құраушы квалиметриялық өлшемдерге сәйкес растықты реттеудің стандартталған бағалау өлшемдері ретінде оларды қалыптастыру технологиясы негізделген.

Жергілікті жердің топокартографиялық негізі параметрлерінің шынайылық әсерінің әзірленген параметрлік коэффициентін, бағаланатын көрсеткіштің ақпараттылық коэффициентін, бағаланатын көрсеткіштің болжамды дәлдігінің оңтайлы әсер ету коэффициентін, көрсеткіштің салыстырмалы-шектегі мәндерінің салмақтық мәнділік коэффициентін қамтитын стандартты құрайтын шамаларды қалыптастырудың құрылымдық-ақпараттық моделін ескере отырып, жергілікті жердің сенімділігін реттеудің тиімді әдістік кешенін қалыптастыру жүзеге асырылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Оспанов Б.С., Курманкожаева А.А. Зона элементарных рельефных неровностей и ее изображение //Труды международной научной конференции «Наука и образование - ведущий фактор стратегии «Казахстан-2030» - Караганда, 2003. - Вып. 1. - С.125-128.
2. Оспанов С.Р. Моделирование статистического распределения контурных признаков земной поверхности, отображаемых на топографических планах //Поиск. - 2001. – 7 с.
3. Веселова Н.Г., Калабаев Н.Б., Оспанов Б.С. и др. Методические аспекты применения конечноэлементного анализа при оценке объемных параметров сложнорельефной местности //Вестник высшей школы. Геодезия, картография, геоинформационные системы. - 2003. - №3. - С.29-34.

4. Курманкожаев А., Оспанов С.Р. Квалиметрические основы современной картографии. Теория и методы. - Алматы, 2006 – 314 с.